

LBRIS

We know
books

CĂLIN HENTEA

**ISTORIE, FILM
ȘI PROPAGANDĂ**

EDITURA MILITARĂ
BUCUREȘTI

CUPRINS

Când propaganda infiltrează și istoria, și filmul	9
DESPRE AI NOȘTRI	21
Discursul despre daci, între ideologie, propagandă și profit	23
Umbra propagandistică a lui Mircea cel Bătrân pe hârtia cea subțire și pe marele ecran.....	33
Ghiță, Mihnea, Lica și cu... <i>Tudor</i> : amintiri în alb-negru.....	43
Securitatea cea grijnică față de români și cartoanele TVR2.....	49
Ipocrita pudibonderie și morală comunistă în filmul românesc din Epoca de Aur	59
Altfel despre un trecut incomod care reflectă un prezent dezamăgitor. O „țară moartă”, ieri și azi, de indiferență.....	81
La TIFE, istorie și cinema, dar fără propagandă.....	93
DESPRE AI LOR	99
Propagandă, mit și adevăr în proiecția cinematografică a lui Napoleon.....	101
Propagandă, mizerie și absurd în filmele despre Primul Război Mondial	111
Despre negri și indieni numai de bine, dar mai nimic despre George Floyd	127
Neutralitatea activă a Hollywoodului	145
Hollywoodul în cel de-al Doilea Război Mondial	155
Gloante multe, sânge puțin	169
Odiseea cinematografică a rigidităților ofițerului german	185
CIA și Hollywoodul: Adio, dar rămân cu tine.....	197
Nici pirații nu mai sunt ce-au fost odată.....	213

Să ne speriem sau să învățăm din filmele cu epidemii?	227
Irezistibilul virus al serialelor.....	237

ANEXA 1

CINEMATOGRAFIȘTII DIN ACEASTĂ CARTE	257
---	-----

ANEXA 2

FILMELE ȘI SERIALELE DESPRE CARE ESTE VORBA	271
---	-----

Bibliografie.....	285
-------------------	-----

CÂND PROPAGANDA INFILTREAZĂ ȘI ISTORIA, ȘI FILMUL

La un an și o lună după ce principalul promotor al războiului contra Irakului lui Saddam Hussein din 2003, președintele George W. Bush, a părăsit Casa Albă, la 26 februarie 2010 a avut premiera, pentru a fi lansat apoi în SUA și în lume, *thriller*-ul politico-militar *Green Zone* („Zona verde”¹), cu Matt Damon în rolul principal. Acest film, produs de britanicul Paul Greengrass sub noua administrație a președintelui Barack Obama, dezvăluia cu virulență uriașa minciună a existenței armelor de nimicire în masă de a căror posesie a fost acuzat dictatorul irakian și care au reprezentat principala motivație a declanșării, în martie 2003, de către republicanul George W. Bush, a invaziei Irakului.

La începutul celui de-al doilea mandat prezidențial al democratului Barack Obama, la 16 august 2013, compania Weinstein lansa filmul *The Butler* („Majordomul”), regizat de afro-americanul Lee Daniels, cu Forest Whitaker în fruntea unei lungi distribuții de superstaruri hollywoodiene, toate cu recunoscute simpatii democrate. Filmul spune povestea avaturilor profesionale, sociale și familiale ale unui majordom negru* la Casa Albă de-a lungul a 34 de ani, prilej pentru scurte

¹ Pe parcursul acestui volum, titlurile originale ale filmelor românești și străine au fost menționate cu caractere italice, urmate, când este cazul, de titlul în limba română sub care au rulat pe marile și/sau micile noastre ecrane, pus între ghilimele.

* Cei care vor să fie corecți politic, pot citi „afro-american” în loc de „negru”.

**DISCURSUL DESPRE DACI, ÎNTRE IDEOLOGIE,
PROPAGANDĂ ȘI PROFIT**

Tocmai pentru că se știu foarte puține lucruri certe despre ei, dacii au servit drept subiect pentru teorii de toate felurile. Istorici, oameni politici, dar și jurnaliști de senzație sau cine-aști i-au manevrat pentru a-și susține aserțiunile științifice, obiectivele politice sau profitul. Nu puține sunt misterele ce învăluie dens istoria dacilor, iar acestea permit tot atâtea speculații propagandistice sau teorii protocroniste, de sorginte conspiraționistă.

Discursul despre daci și romani a cunoscut de-a lungul secolelor mai multe sinusoide de o semnificativă amplitudine. Istoriografia acestora a fost punctată de Lucian Boia. Pondere și rolul în formarea poporului român acordate de istorici fie romanilor, fie dacilor au variat de la o extremă la alta, în funcție de contextul politic al epocii. Dispunem de foarte puține izvoare istorice sigure, iar referințele istoricilor antici sunt, în opinia mea, destul de vagi și interpretabile în fel și chip, astfel încât orice teorie poate fi susținută.

Primul care s-a pronunțat ferm asupra originilor românilor, în „Letopisețul” său, a fost cronicarul Grigore Ureche, la mijlocul secolului al XVII-lea, prin celebra expresie „de la Râm ne tragem”. El, la fel ca Miron Costin, cunoștea limba latină și studiase documente în arhivele din Polonia. Înainte de vehemența pro-latină a reprezentanților Școlii Ardelene, Dimitrie Cantemir a susținut și el puritatea romană a românilor din cele trei țări. Era vorba despre afirmarea unei obârșii imperiale glorioase și

totodată diferite de cea a marilor puteri de origine slavă, ugrică sau otomană, care înconjurau Muntenia, Moldova și Transilvania. Reprezentanții Școlii Ardelene, în frunte cu Petru Maior, au făcut eforturi de a-i elimina complet pe daci din etnogeneza poporului român (chiar și prin raționamente ce astăzi par rizibile), pentru a susține astfel emanciparea românilor din Transilvania, ca urmași direcți ai unei foste mari și mândre puteri imperiale, ce nu mai puteau suporta la nesfârșit aroganța disprețuitoare a aristocrației maghiare, aparținând unui popor inferior. Abia pe la mijlocul secolului al XIX-lea, istoricii generației pașoptiste, animați de idealuri romantice, au început a recunoaște spiritul de sacrificiu și excepționalele vitejii ale dacilor, în frunte cu Decebal, în lupta acestora pentru patria și libertatea lor.

Geneza poporului român a fost lămurită simplu de scenaristul Titus Popovici și regizorul Mircea Drăgan în superproducția româno-vest-germană *Columna* (1968) prin relația firească apărută între romanii cuceritori (partea bărbătească) – interpretați de Richard Johnson și Florin Piersic – și dacii învinși (partea femeiască) – Antonella Lualdi și Sidonia Manolache.

Abia după ce, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, România s-a așezat ca regat independent, eliberată fiind de o bună parte din angoasele unei națiuni permanent asuprite și amenințate de mai puternicele nații vecine, dacilor a început

să le fie recunoscută o contribuție semnificativă la etnogeneza românilor. Mai mult decât atât, chiar dacă originile latine ale românilor continuau să fie predominant afirmate, regele Carol I fiind gratificat cu o ascendență izvorâtă de la împăratul Traian, nu și de la Decebal, a apărut și un curent autohtonist, promovat de istorici, poeți, lingviști, care a potențat rolul dacilor. Astfel, filologul Bogdan Petriceicu Hașdeu i-a domolit cu demonstrații istorico-lingvistice pe latiniștii Școlii Ardelene prin studiul *Pierit-au dacii?*, apărut în 1860, în timp ce scriitorul Cezar Bolliac îi combătea pe venerabilii istorici ardeleni la 1858, în ziarul „Românul”, spunând, referitor la daci, că „noblețea noastră este veche ca pământul”. În acea perioadă, chiar și poetul Mihai Eminescu, dând expresie puternicului său filon naționalist, îi invoca elogios-metaforic pe daci în poeme precum *Memento mori* și *Sarmis...* sau în drama *Decebal*. La rândul lui, istoricul A.D. Xenopol susținea, în *Istoria românilor din Dacia Traiană*, apărută la 1888, continuitatea dacilor pe teritoriul actualei Românie, dar nu în detrimentul romanilor. Preeminența romană s-a păstrat cu suficientă vigoare în percepția publică pentru ca în fresca circulară a istoriei românilor pictată de Costin Petrescu în sala Ateneului Român, între 1933 și 1937, să apară doar împăratul Traian și Apolodor din Damasc, dar nu și Decebal.

În 1913 a apărut ceea ce va deveni „biblia” dacopaților din ziua de astăzi, *Dacia preistorică*, a lui Nicolae Densușianu, volum caracterizat de arheologul și istoricul Vasile Pârvan drept un „roman fantastic”: cele 1 200 de pagini conțin argumente și demonstrații (utopice) privind pre existența presupusului imperiu pelasgic din anii 6000 î.H., având centrul în Carpați și din care s-a dezvoltat apoi întreaga civilizație a lumii, inclusiv Imperiul Roman și a sa limbă latină. Toate acestea au devenit o neprețuită „hrană”, mestecată obsesiv pe toate canalele media disponibile, de către dacopații din era televiziunii și a internetului.

Legionarilor le-a convenit cel mai mult cultul lui Zamolxe ca mit fondator și ca precursor al monoteismului creștin, pentru că se potrivea perfect atât naționalismului, cât și misticii lor creștin-ortodoxe. Istorici de mare calibru, precum P.P. Panaitescu sau Mircea Eliade, simpatizanți recunoscuți ai Mișcării Legionare, au scris rânduri apăsate despre daci și Zamolxe. Atâta vreme cât naziștii își susțineau superioritatea rasei prin originile ariene, fasciștii, prin gloria de altădată a Romei antice, românii se afirmău prin monoteismul precreștin al lui Zamolxe, alături de vigoarea și vitejia dacilor autohtoni. Astfel, dacii își luau revanșa asupra romanilor și se instalau la loc de mare cinste în Panteonul istoriei românilor, umbrindu-l chiar pe marele cuceritor roman, împăratul Traian.

Lupta de clasă impusă de comuniștii staliști a redus imediat la tăcere lupta rasială și lupta spirituală, astfel încât victoriosul împărat Traian, la care se raportau regii României, a fost pus la colț sub acuzația de invadator. Dacii au fost din nou elogiați pentru lupta lor eroică împotriva cotropitorilor romani, a căror retragere din Dacia a fost echivalată cu o eliberare a teritoriului vremelnice ocupat. Oricum, Roma și împăratul Traian însemnau Occidentul dușmănos și agresiv, în timp ce dacii erau patrioții autohtoni, iubitori de libertate, ce luptau până la sacrificiul suprem să-și apere țara. Comuniștii staliști sau ceaușiști fiind, deopotrivă, atei convinși, Zamolxe a fost complet trecut în umbră.

Cercetătoarea Aurelia Vasile a documentat cu mare acribie cele trei filme (*Dacii*, *Columna* și *Burebista*)¹⁰ despre daci și romani, produse în „Epoca de Aur”, dezvăluind mecanismele și motivațiile politico-propagandistice prin care au fost construi-

te. Dihotomia dintre românii cotropitori, aroganți, beneficiind de o puternică mașină de război, și dacii cei pașnici și viteji, gata de orice sacrificiu pentru a-și apăra țara, este în esență mesajul principal al primului film peplum, *Dacii*, regizat de Sergiu Nicolaescu în 1966, după un scenariu de Titus Popovici, imediat după venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu, în martie 1965. Corifeii cinematografeii românești (Mihnea Gheorghiu, Eugen Mandric) născute prin investițiile făcute de Gheorghiu-Dej în Studioul Cinematografic București s-au gândit să încerce să-i afirme pe daci pe scena europeană („să arătăm stimă față de strămoși”), asemenea vikingilor sau goților, și, în același timp, să obțină un bun profit în valută forte, printr-o superproducție cu distribuție internațională, în colaborare cu o casă de filme occidentală. Așa au apărut în film vedetele europene ale epocii Pierre Brice (în rolul romanului-dac Severus, el fiind deja cunoscut publicului român drept interpretul lui Winnetou), Marie-José Nat (Meda – femeia dacă) și Georges Marchal (specializat în personaje antice, aici în rolul generalului Fuscus), lângă Amza Pellea (Decebal) și György Kovács (împăratul Domițian). Entuziasmul spectatorului român a fost puternic stimulat de faptul că într-un film românesc veniseră în România să joace actori occidentali și nu sovietici. O mărturie recentă a Oanei Pellea, fiica mult regretatului Amza Pellea, dovedește prezența în România și intenția lui Kirk Douglas (deja legendar în rolul din superproducția lui Stanley Kubrick *Spartacus*, din 1960), cunoscut pentru simpatiile sale de stângă, de a juca în acest film de mare ambiție financiară și propagandistică pentru români. Ceea ce nu dovedește afirmațiile mitomane ulterioare ale lui Sergiu Nicolaescu¹¹ referitoare la

¹¹ Nicolaescu afirmă că a avut premiere fastuoase cu *Dacii* la Paris, pe Champs-Élysées, și în Germania și că starurile Laurence Harvey și Orson Welles i-au devenit prieteni, oferindu-se apoi să lucreze gratis la filmul său *Mihai Viteazul*. Aserțiunile sunt cuprinse în albumul lui Christopher Landry *Marele ecran în Epoca de Aur*.

¹⁰ Vezi Aurelia Vasile, *Le cinéma roumain dans la période communiste. Représentations de l'histoire nationale*, Editura Universității din București, 2011, dar și articolul ei „*Dacii*. Nașterea unui film”, din revista „Magazin istoric”, martie 2017.

alte mari vedete ale cinematografiei mondiale care și-ar fi dorit să joace în filmele sale istorice, dar partidul nu i-a dat voie să le accepte. Superproducția peplum românească *Dacii* s-a dorit a fi de mare amploare, mobilizând mari resurse financiare, dar și mai mulți figuranți pe gratis (circa 20 000), din rândul militarilor în termen ai forțelor armate socialiste.

Dincolo de controversile istorice și ideologice, *Dacii* (1967) a fost proiectat drept o primă superproducție românească cu distribuție internațională, de mare ambiție financiară, dar și propagandistică, prin care autoritățile comuniste de la București sperau să obțină nu doar câștiguri în valută, ci și o anumită notorietate occidentală. Succesul incontestabil de pe piața internă nu a putut acoperi modeste rezultate, sub așteptări, pe plan european.

În Occident, mândria cinematografiei socialiste românești a fost considerată „plicticoasă în pofida scenelor de mare spectacol, și de o dezolantă sărăcie intelectuală și artistică”¹². În consecință, dacii nu au făcut carieră în arena internațională. În schimb, critica și publicul românesc au ovaționat filmul. Românii i-au perceput însă pe romanii cuceritori nu ca pe niște imperialiști agresori, ci mai degrabă ca pe amenințătorii și spoliatorii sovietici, iar în Decebal l-au întrevăzut pe conducă-

torul luminat și omenos pe care sperau să-l aibă în tânărl și promițătorul Ceaușescu. Dacopatie curat(iv)ă.

La scurt timp, în 1968, cinematografia de propagandă românească a recidivat cu o nouă superproducție cu o atractivă distribuție internațională, *Columna*, pe un scenariu al aceluiași Titus Popovici, dar sub regia conformistului Mircea Drăgan. Înainte ca protocronismul să fie asimilat propagandei oficiale de partid și de stat, în 1974, laolaltă cu din ce în ce mai aberantul cult al personalității lui Nicolae Ceaușescu, filmul *Columna* își propunea să lămurească pe înțelesul tuturor spectatorilor geneza poporului român, care s-ar fi realizat în cadrul unei romantice relații matrimoniale dintre o femeie dacă (interpretată de atrăgătoarea Antonella Lualdi) și un soldat roman (virilul Richard Johnson), sub binecuvântarea unui bătrân meșter dac (Ștefan Ciubotărașu). Tezismul filmului (din care nu lipsesc nici aluziile străvezii la respingerea amenințărilor barbare din Răsărit, în fața cărora autohtonii daci liberi – conduși de Gerula, interpretat de Ilarion Ciobanu, într-o nouă aluzie străvezie la Nicolae Ceaușescu – se unesc cu romanii cotropitori), plus regia deficitară au făcut ca acesta să nu mai aibă succesul din *Dacii*. Cu alte cuvinte, poporul român se născuse din împreunarea mai de voie, mai de nevoie, dintre un brav soldat roman și o la fel de mândră băștinașă dacă, și astfel etnogeneza a fost limpede rezolvată pe înțelesul oricărui spectator român de irezistibilul propagandist Titus Popovici.

Burebista, filmul din 1980 al lui Gheorghe Vitanidis, după un scenariu de Mihnea Gheorghiu, a fost menit a servi drept argument filmic pentru afirmarea teoriilor protocroniste ceaușiste la Congresul internațional de istorie ce a avut loc la București, în contextul unei confecționate aniversări propagandistice a 2 050 de ani de la întemeierea de către Burebista a statului unitar și centralizat dac. Filmul este o transpunere în decoruri de mucava recondiționate a viziunii politice și sociale a lui Ceaușescu referitoare la situația internă și internațională

¹² Apud Bujor T. Rîpeanu, în *Filmat în România...*, citat de Aurelia Vasile, *op.cit.*, p. 313.

din timpul său. Pleiada de mari actori români, în frunte cu George Constantin, nu reușește să salveze filmul de falsitatea dialogurilor de lemn (preluate din discursurile „Tovarășului”), de tezismul ideologic, de cultul personalității, de încercarea penibilă de a construi o istorie megalomană pe bază de comandă politică. Mai mult decât în orice altă producție de ficțiune, cinematografică sau nu, în *Burebista*, dacii îi copleșesc din toate punctele de vedere pe romani, potrivit tezei că ei fuseseră înaintașii lor cu mii de ani înainte. Nu întâmplător, secvențe din filmul *Burebista* sunt reluate în buclă drept ilustrație de fundal pentru *talk-show*-uri dacopate de televiziune despre adevăruri ascunse. La fel de regretabil este și faptul că inclusiv canalul public de televiziune TVR2 difuzează astfel de filme cu subiect istoric, produse în perioada comunistă în scop propagandistic și de îndoctrinare a românilor, fără un minim avertisment pentru telespectatorul mai tânăr asupra acestei toxice amprente ideologice prin care au fost denaturate adevărurile istorice, poveștile cinematografice respective riscând a fi asimilate drept autentice.

Conspirația antiromânească a bubulilor lansați pe piața zis literară de un fost ofițer de contraspionaj, Pavel Coruț, a devenit, în varianta lui Daniel Roxin, conspirația anonimă a oficialităților (inclusiv a Academiei Române) și a Vaticanului, care cenzurează „adevărurile tulburătoare” despre originea protocronică a daco-românilor și a zeului lor ca precursor al creștinismului. De asemenea, despre limba traco-geto-dacilor, respectiv cele 84 de cuvinte identificate de Bogdan Petriceicu Hașdeu, se afirmă cu hotărâre că se află în structura lexicală a tuturor limbilor europene, tot așa cum scrierea simbolică a strămoșilor noștri – „dovedită” prin tăblițele, nedescifrate și nedatate (fiind din lut) descoperite în 1961, la Tărtăria – este indiscutabil cea mai veche scriere din lume, estimată, nu se știe cum, la 5 500–6 000 de ani vechime. Până și DEX-ul este acuzat de fals în ceea ce privește nerecunoașterea originii dacice a

mii de cuvinte din limba română. Faptul că nu s-a păstrat nicio lucrare scrisă provenind din civilizația geto-dacă, caracterizată printr-o cultură orală, nu le produce nicio jenă științifică dacopaților lui Roxin&Co. Chiar dacă Grigore Ureche a scris acum patru sute de ani că „de la Râm ne tragem”, Roxin&Co. au plusat, afirmând cu fermitate că noi, românii, prin filiera dacă, ne tragem de dinainte de Râm.

Carențele informaționale legate de civilizația dacilor sunt astfel astupate cu fantasmе, interpretări și deducții forțate până la limita bunului-simț, care trec peste rigorile cercetării științifice. Totul doar pentru a construi și a legitima un trecut glorios, strâns legat de mai vechiul complex de inferioritate al naționalismului românesc și al frustrărilor ceaușiste. În zilele noastre, dacopatia propune o prelucrare comercială a ingredientelor de sorginte legionară și comunistă, menită să aducă profit promotorilor săi prin toate acțiunile, produsele și manifestările sale, expuse pe tarabe, pe micile ecrane, pe internet sau chiar în săli de conferințe¹³.

Se poate vorbi despre un anumit succes de nișă obținut de fenomenul dacopatiei infiltrate în spațiul public românesc din ultimul deceniu, cu deosebire la un public având școală mai subțire și adânc frustrat în urma unor diverse neîmpliniri sociale și profesionale. În opinia noastră, secretul atracției față de această temă, deloc nouă, este mai vechiul hiveci obținut prin

¹³ În iulie 2017 s-a desfășurat, la Buzău, Congresul internațional de civilizație daco-romană, organizat de Fundația Origini Carpatice (înființată în 2015). România era înfățișată ca o Grădină a Maicii Domnului asediată de răuvoitori perfizi, fie aceștia sioniști, islamiști sau occidentali. Cu această ocazie, conspiraționismul mioritic a putut exploda în voie, antisemitismul a ieșit din nou din matca oricărui bun-simț, iar Dan Alexe, cu al său volum *Dacopatia și alte rătăcirii românești* (2015), a fost copios anatemitizat cu urale. Trist este faptul că respectivul eveniment a fost girat prin prezență și penibilă luare de cuvânt de către ministrul „culturii și identității naționale” din acel moment.